

7.2.5.2.3 Tanımın dili : *Tanım oluşturma yolları*

a. Eşanlam ve karşıtanlam vererek tanım oluşturma

(59) **beyaz** *is. Ar. beyāz* **1.** Ak, **kara** karşıtı **2.** s. Bu renkte olan: “Müdür, arkasına beyaz bir gömlek giymiş, ellerini de göbeğinin üstünden kavuşturmuş.” –M.Ş. Esenal. **3.** Beyaz ırktan olan kimse: “Agni'nin iki kızı var, biri beyaz, biri siyah.” –H.R.Gürpınar **4.** (baskıda) Normal karalıktaki görünen harf çeşidi. [...]

TDK Türkçe Sözlük

çirkin *s. Far. çirkin* **1.** Göze veya kulağa hoş gelmeyen, **güzel** karşıtı: *Çirkin bir yüz.* “Kız öyle müstesna bir güzelliğe sahip olmamakla beraber çirkin de değildi”. –H.R.Gürpınar. **2.** Yakışık almayan...

Türkçe Sözlük 1988

(60) **ugly** (8-1) not beautiful, unpleasant to look at; *It looks ugly* = - dangerous; *An ugly customer* = a dangerous person.

West 1942

°**ugly** /'vɫɪ/ *adjective* (**ulier, ugliest**) not beautiful to look at; an **ugly** face.

Longman Pocket 1987

ug-ly /vɫɪ/ *adj.* (-ier, -iest) **1** unpleasant to sight; hideous. **2** unpleasant; disagreeable, as *ugly news*. **3** threatening; dangerous. ...

The Advanced Learner's 1955.

Eş ve karşıtanlam kullanılarak sözcükleri tanımlamanın yararları şunlardır:

- Tanımı uzatmaya gerek kalmadan, anlatılmak istenen kısaca anlatılabilmektedir.
- Kullanıcının bu sözcüklerden biri olmazsa diğerini bilebileceği düşünülmektedir. Bu da tanımın anlaşılabilirliğini beraberinde getirmektedir.
- Öğrenci eşanlamlılar yoluyla fazladan bir sözcük daha öğrenmiş olacaktır.

b. Tümcecik (öbek) yoluyla tanım oluşturma

(61) yazmak sözü, düşünceyi özel işaret ya da harflerle anlatmak
kalem yazmak, çizmek gibi işlerde kullanılan çeşitli biçimlerde araç

(62) *crime* [=suç] sözcüğü, baş sözcük *offence* [=suç] olmak üzere *a serious offence punishable by law* olarak verilmiştir.

crush [=ezmek] sözcüğü de baş sözcük *compress* [=sıkıştırmak] olmak üzere *compress with force or violence, so as to break bruise* vb. olarak tanımlanmıştır.

(63) **bulaşmak** (*nsz*) **1.** Bir nesne, üzerine sürülen bir şey yüzünden kirlenmek: *Tabak bulaştı.* **2.** (-e) İstenilmeyen bir madde bir şeye sürülmek: “Yüzüne gözüne yer yer kepek bulaşmıştı”. –S. Faik. **3.** (Hastalık) Geçmek, sirayet etmek: Çocuğa suçüçeği bulaşmış. **4.** (-e) İstemeden ya da raslantı sonucu bir işe karışmak: “...ellerinde olmadan politikaya bulaşıyorlar.” –A.İlhan.

(Türkçe Sözlük, 1998. Ankara: Dil Derneği Yay.)

(64) **düşlemek** (-i) Bir şeyi, bir kimseyi, bir durumu istenilen biçimde tasarlamak, zihninde canlandırmak.

Türkçe Sözlük 1998

(65) **durgun** *s.* **1.** Kımıldanış ve canlılık göstermeyen, dingin, °sakin: “Tarlalarda küçük, durgun göller oluştu.” –A. Ağaoğlu. . [...] **2. mec.** Neşesiz, keyifsiz sessiz., canlı olmayan: “Öteki durgun bir Anaolu köylüsü idi.” –F.R. Atay [...] **3. mec.** Canlı olmayan, sönük, hareketsiz: *Piyasa durgun. İşler*

(66) **dul** *s. ve a.* Eşi ölmüş ya da eşinden boşanmış (kadın ya da erkek): “Gönlünü kaptırdığı güzel kadın kendi yaşında sarışın bir duldu.” A. Nesin [...]

(67) **durak** *a.* **1.** Tren, tramvay, otobüs, metro gibi toplu ulaşım taşıtlarının durmak zorunda olduğu ya da durabileceği yer. **2.** *esk.* Tümce sonundaki nokta. **2.** *yaz.* Hece ölçüsüyle yazılmış koşuklarda ölçü kalıpları içindeki durma yerleri. **4.** *müz.* Bir ölçü uzunluğunda susma. **5.** *dilb.* Konuşmada, anlamın gerektirdiği biçimde, sözcükler arasındaki ses kesintisi.

(68) **gövde** *is.* **1.** Bir şeyin asıl toplu bölümü. **2.** İnsan bedeni. **3.** Hayvanlarda baş, ayak ve kuyruktan, ağaçlarda kök ve dallardan geri kalan bölüm. **4.** Kesilmiş hayvanın, sakatları alındıktan sonraki durumu. **5.** *gr.* Köklere yapım eklerinin getirilmesiyle ortaya çıkan türev: *Evli (ev-li) inanç (inan-ç), sevdirmek (sev-dir-ömek).* **gövdeye atmak** (veya **indirmek**) *tkz.* Oburca yemek: "Bir tepsi baklavayı gövdeye indirdikten sonra..." -T.Buğra.

Türkçe Sözlük 1998

(69) **dövme** *is.* **1.** Dövmek işi. **2.** *hlk.* Dövülerek kabağı çıkarılmış buğday ve bunlardan yapılan yemek. **3.** Vücut derisi üzerine iğne gibi sivri bir araçla çizilmek ve içine renk veren maddeler konulmak yoluyla yapılan çıkmaz yazı veya resim. **4.** *s.* Kızgın durumda iken dövülerek biçim verilmiş (metal eşya). **5.** Dövülerek yapılan: *Dövme dondurma ...*

Türkçe Sözlük 1998

(70) **gibi** *il.* **1.** –e benzer: *Aslan gibi delikanlı [...]* **2.** O anda tam o sırada, hemen arkasından: *Haberi aldığı gibi yola çıktı. [...]*

(71) **ne..., ne bağ.** *Far.* **1.** Birden artık özne, tümleç ya da eylemi birlikte yadsımak için, bunlardan önce yer alan sözcüklerin başlarına getirilen yinelemeli bağlaç, "hem..., hem" karşıtı. Bu bağlaç yadsılı bir öge olduğundan olumsuz tümcelerdeki eylemin olumlu kalmasını gerektirir: [...]

c. Tümce yoluyla tanım oluşturma

(72) yazmak sözü, düşünceyi özel işaret ya da harflerle **anlatmaktır**.
kalem yazmak, çizmek gibi işlerde kullanılan çeşitli biçimlerde bir **araçtır**.

(73) **crime** A crime is an illegal action for which a person can be punished by law;

crash If you crash something, you press it or squeeze it very hard so that you break it or destroy its shape.

(74) **ugly** /ˈʌɡli/, **uglier**, **ugliest**.

1 Someone or something that is ugly is very unattractive and unpleasant to look at. EG *She really was frightfully ugly... This is the ugliest dress I've ever worn.* ADJ QUALIT

2 You describe a situation as ugly when it is a very unpleasant, usually because it involves violence or aggression. EG A couple of ugly incidents occurred, and one man was killed. ADJ QUALIT

ek bilgi 20

Tümce biçiminde tanımın olumlu yönleri

A. Eşdizimliliğin verilmesi

Bu yaklaşımın olumlu bir yönü, sözcüğün hangi sözcüklerle birlikte kullanıldığının tanım içinde, hiç bir dilbilgisi açıklamasına gerek kalmadan sunulabilmesidir.

throw ... If you **throw** a *fit* or *tantrum*, you suddenly lose control of yourself of your emotions.

Tanım, sözcüğün [+insan] özellikli özne ile (*you*) ve *fit* ya da *tantrum* sözcükleriyle kullanılacağını belirtmektedir.

B. Sözcüğün ulamının verilmesi

A *door* is .. biçimindeki bir tanımda “a” tanımlığı ile sözcüğün ad olduğu anlaşılmaktadır.

C. Üye yapısının ve rollerinin belirtilmesi

If you **conceal** something, you... gibi bir tanımda sözcüğün [+canlı] / [+insan] özne ile kullanılacağı ama nesnesinin [-canlı] olacağı gösterilmektedir.

To **sink** a ship means to gibi bir tanımda da sözcüğün ±canlı /±insan özne ile kullanılacağı ama nesnesinin **ship** olacağı gösterilmektedir.

D. Kullanım nitelikleri

glue ... If you say that someone's eyes are **glued** to something to something, you mean that they are watching it with all their attention.

If you say that biçimindeki anlatım tanımlanan sözcüğün ad ya da deyim aktarması biçimindeki diğer anlam türlerinden söz ettiğini açıklamaktadır.

Tümce yolu ile tanımlamanın olumsuz yönü bu tür tanımların yer tutmasıdır. Olumlu yönü ise sözcüğün eksiksiz bir bağlam içinde verilebilmesidir. Dil öğretiminde de öğretmen tarafından izlenen bir yoldur. Gerçekte pek az öğretmen sözcüğü öbeklerle açıklamaktadır.

7.2.5.2.4 Tanımın dili : *Sadelik*

araştırma 17

Aşağıda *kısıtlamak* eylemine ilişkin tanımlardan hangisi dilbilgisel ve sözlüksel bakımdan daha sadedir? Tartışınız.

kısıtlamak (-i) 1. Önceden verilmiş olan hak ve hürriyetlerin sınırlarını daraltmak, tahdit etmek:
Hükümet dış gezileri kısıtladı ...
Türkçe Sözlük 1988

kısıtlamak (-i) Bir şeyi **kısıtladığınız** takdirde daha önce verdiğiniz hak ve hürriyetlerin sınırını da daraltmış olursunuz....

kısıtlamak (-i) Bir şeyi **kısıtlamanız** durumunda daha önce vermiş olduğunuz hak ve hürriyetlerin sınırını da daraltmış olursunuz....

kısıtlamak (-i) Bir şeyi **kısıtladığınız** zaman daha önce verdiğiniz izin ve özgürlükleri daha az verirsiniz...

kısıtlamak (-i) Bir şeyi **kısıtlarsanız** daha önce verdiğiniz izin ve özgürlükleri daha az verirsiniz...